

Szabó Ervin: A tőke és a munka harca.

Írta: *Alpári Gyula.*

(Modern könyvtár, 62-64. szám, 126 oldal.)

A modern munkásmozgalmat ismertető könyvek között, melyek újabban nagyobb számban kerültek a könyvpiacra, kétségen kívül Szabó Ervin munkája az, amely a legnagyobb érdeklődést fogja kelteni. A szerző kvalitásai: a társadalmi tudományokban való nagy jártassága, a munkásmozgalomban éveken át tartó tevékeny részvétele – tehát egyaránt embere az elméletnek és gyakorlatnak – végül nagy szeretete, mellyel a harcoló munkásság irányában viseltetik, nemcsak hogy kiválóan képesítik őt a munkásmozgalmat ismertetésére, hanem egyben garanciát nyújtanak arra is, hogy munkájában nem trivialisokat ad elő és dolgoztat olyanok számára is élvezhetővé teszi, akik egyébként már tisztában vannak a munkásmozgalmal.

Szabó nemcsak a részletekben nyújt újat, hanem munkájának az alapgondolata is eredeti. Szerinte, maga a munkásmozgalmat nem egyéb, mint a bérmunkások törekvése rövidebb munkaidőért és magasabb munkabérezért. A munkásmozgalmat egyedüli szerve: a szakszervezet. Az amit egyes szocialista elmélkedők hangoztatnak, nem azonos a munkásmozgalmal. Az a tábor, amely magát szociáldemokratának vallja, éppenséggel nem alkotja a modern munkásmozgalmat. Ehez alapjában véve alig van köze. A szociáldemokrata párt nem az ipari fejlődésnek közvetlen függvénye, hanem az ország demokratikus fejlődésével él-hal. *A jelenlegi társadalomban – ez a másik eredeti alapgondolata Szabó munkájának – egyelőre teljesen nélkülözhetetlenek a vállalkozók, mert ők rendelkeznek ama fontos tulajdonságokkal, melyek a termelés produktivitásának emelésére szükségesek – és ez a társadalomra nézve a legfontosabb;* ugyanis a mai vállalkozó egyesíti magában a *technikusi*, a *kereskedői* és a *szervezői* talentumot: a termelés fokozásának elengedhetetlen kellékeit. Mikor fog a harc a munkások és a munkáltatók között véget érni? Akkor – és ez Szabó munkájának harmadik alapgondolata, – ha a tech-

nika fejlődése következtében az egyszerű munkásra is, kényes, nagy intelligenciát kívánó munka hárul majd, amikor annyi képesség, erő, szervezettség lesz fölhalmozva az eleven termelő erőben, hogy ennek a vagyonnak gyümölcsöztetése nagyobb értéket jelent a társadalomnak, mint a vállalkozók minden képessége a mechanikus termelőerők fokozására. Akkor majd megkezdődik az erők végső összemérése. (108. old.)

Már e rövid vázlat is mutatja, hogy Szabó egészen új csapáson halad. De, ismételjük, nemcsak a könyv alapgondolata új, hanem a részletekben is sok újat mond. Ezek azonban nagyrészt az alapfölgögből fakadnak, amiért is eltekintünk azok felsorolásától és megelégszünk véle, hogy utaljunk rájuk; ellenben magával az alapgondolattal bővebben akarunk foglalkozni, annál is inkább, mert azt hisszük, hogy azok a viták, melyek e könyv megjelenését előre láthatólag követni fogják, ezek körül fognak forogni.

Már Szabónak a munkásmozgalmat meghatározását nyújtó fejtegetései is kihívják a kritikát. Bármi igaz is az, hogy a mai munkásmozgalmat alapja az az ellentét, mely a burzsoázia és proletárság közt a munkaviszonyból kifolyólag fönnáll, mindamellett mégsem mondható, hogy a *szakszervezeti* mozgalom egymagában alkotja a modern munkásmozgalmat. Maga Szabó is abban látja a munkásmozgalmat egyik legjellegzetesebb vonását, hogy az elnyomottak tudják, hogy „társadalmi kérdés van” . . . „nemcsak a kitérések nagy pillanataiban, hanem a látszólagos szélcsenek nagy időközeiben is”.

Más szóval: míg régebben pl. a céhmester legénye csak akkor érezte az elnyomást, ha a végsőkig használták ki, akkor is csak lokális bajt látott bajában, addig ma a proletárok nagy tömegei tudatában vannak ama körülménynek, hogy nem az egyes munkáltatók rosszak, hanem a társadalmi berendezkedés a rossz, az ő bajuk nem lokális baj, hanem „*társadalmi kérdés*”. Nem a műhely-, nem a szakma-, hanem az *osztály szolidaritás*, az osztályszellem, mely a modern proletariátust áthatja és ez a modern munkásmozgalmat *legjellegzetesebb vonása*.

Azonban visszavezethető-e ez a szellem arra a törekvésre, mely pusztán a munkabérek emelésére és a munkaidő megrövidítésére irányul? Szó sincs róla! Megtörtént az, hogy munkások ezt a célt úgy iparkodtak elérni, hogy összeálltak a munkáltatókkal és segédkeztek nekik az áruk megrágításában, – közösen harcoltak a fogyasztók ellen – vagy a tanult munkások úgy iparkodtak maguknak előnyöket szerezni, hogy segédkeztek a munkáltatóknak a tanulatlan munkások leszorításában, részint úgy, hogy egyenesen elene szegültek munkaviszonyaik megjavításának, részint úgy, hogy segédkezet nyújtottak politikai elnyomásukhoz. Ezeknek a munkásoknak mozgalma nem osztályszolidaritáshoz, hanem exkluzivitáshoz vezetett, *nem* osztályszellemet, hanem a kaszt-szellemet növesztette nagygyá, mint azt az angol és amerikai szakmozgalmat mutatja.

A modern munkásmozgalmat nem a Trades Unionsnak, hanem oly szervezeteknek köszönheti az ő jellegét, melyek – mint azt Marx mondja – „a különböző fejlődési fokok során, amin a proletárság és a burzsoázia között folyó harc áthalad, folyton-folyvást az összmozgalmat érdekeit képviselik” és ezek a szervezetek: a szakmai szervezetektől független, *szakmaközi*, tehát a proletariátust mint *osztályt* fölölelő *szociáldemokrata-pártok*. Ahol szociáldemokrata pártok nincsenek, ahol a munkásoknak csak szakmai szervezetek vannak, ott hiányzik is belőlük az osztálytudat, az

osztályszolidaritás. Hogy ez így van, arra egy meglehetősen elfogulatlan tanút idézhetek: a Frankfurter Zeitung londoni levelezőjét. Ez ugyanis a következőket írja a nevezett lap 1909 ápr. 11-én megjelent számában:

„Egyik faktor, mely a pánikcsinálók üzemét megkönnyíti, az angol proletárság politikai iskolázatlansága. Németországban a szociáldemokrata doktrinárságával és sajnálatos egyoldalúságával szemben az angol Trade-Unionisták, okos és praktikus politikájára szoktak utalni. Vigye az ördög ezt a praktikus politikát. Az angol munkásképviselek közül csak kevesen tudnak általánosabb nézetek magaslatára fölemelkedni. Érdekeltségeket képviselnek, ez minden. Észlelhető náluk bizonyos demokratikus tendencia; egyébként pedig az a nagy kérdés, már aszerint, hogy miből húznak hasznot a vasesztergályosok vagy a bányászok, vagy a fémöntők. A *flottakérdésben* a hajógyári munkások, így a Woolwichiek, amellet vannak, hogy lehetőleg nagy hadihajóépítkezéseket eszközöljenek. Vajjon Hamburgban és Kielben is így áll a dolog? Az egész országban nincs egyetlen *szocialista napilap*. A munkások leginkább az olcsó szenzációs lapokat olvassák és azért könnyen felülnek a pániknak...”

Hamburgban és Kielben ez nincsen így. Mindkét város munkássága szocialista képviselőt küld a birodalmi gyűlésbe, akik állandóan a hadikiadások ellen szavaznak. Ez mindenesetre amellet szól, hogy ezek a munkások a saját közvetlen érdeküket alá tudják rendelni a köz érdekeinek, nem kaszt, hanem osztályszellemtől vannak áthatva, ezt a szellemet pedig a szociáldemokráciának köszönhetik. Az angol munkásság, mely csak szakmai szervezeteire támaszkodik, még mindig kapható arra, hogy többi munkástársait háttámadja.

A szociáldemokrata pártoknak tulajdonítható egyben az is – amit Szabó egyébként mint a modern munkásmozgalmat különösen jellemző tény állít föl – hogy a szélcsendek nagy időközeiben is, tehát amikor nincsenek bérharcok, kizárások – a politikai élet ezer meg ezer megnyilvánulásain keresztül ébren tartják annak a tudatát, hogy van társadalmi kérdés.

Hogy ezen állapot miként alakulhatott ki egyes országokban így, másutt másképp, az nem tartozik ide, de tény az, hogy a mai munkás-mozgalomnak a jellegét nem a magasabb munkabér és a rövidebb munkaidő érdekében történő szakmai szervezkedés, hanem az *osztály párttá* való tömörülés adja meg.

Ugyancsak nem oszthatom Szabónak a munkáltatókra vonatkozó nézeteit sem. Richard Woldt, a gépipari nagyüzem kitűnő ismerője, több helyen mint történelmi tény kimutatja, hogy a technikus ügyességét, a kereskedő szaglászó és a szervezőnek azt a képességét, hogy a munkásokat a lehető leggazdaságosabb módon foglalkoztassa, csupán a *kisüzem tulajdonosa* egyesíti magában:

Mihelyt a vállalat az első törpeszerű kezdetlegességből, bizonyos üzemnagysággá fejlődik, melyben a vállalkozó nem teljesítheti egyedül a technikai, kereskedői és szervezői funkciókat, ott ezekre a munkákra segédszemélyzetet alkalmaz. Az üzemvezető mint első gyári alkalmazott jelentkezik. Ez már nem vállalkozó, noha vállalkozói funkciókat teljesít. Cseléd, alkalmazott, bérmunkás lett belőle. Igaz ugyan, hogy a munkáltatói érdekből kikotlott frazeológia ezt az ipari közbeeső személyiséget „szellemi munkatársnak” nevezi, akinek érdekei azonosak a munkáltatók érdekeivel. Az a tény, hogy ezek a bizalmi személyek gratifikációk és tantiémek révén részesülnek a vállalati haszonban,

több tudóst is arra a kijelentésre csábított, hogy ilyen esetekben kérdéses a *tiszta bérmunkást* viszony. A valóságban itt nem nyereségben való részesedésről van szó, hanem csupán prémiumokról, melyek az alkalmazottat arra kényszerítik, hogy saját munkaerejét jobban megfeszítse vagy alárendeltjeit jobban meghajszolja. Azt a tényt azonban le kell szögeznünk, hogy ez esetben a vállalkozó bérmunkásra ruházta vállalkozói funkcióit. (Correspondenzblatt d. Gen. Kom. 1910. márc. 5.)

Maga *Sombart* is megállapítja, még pedig ugyanabban a tanulmányban, melyre Szabó hivatkozik, hogy a vállalkozó fizetett alkalmazottakra hárítja át tulajdonképeni funkcióit; már magát azt az áthárító tehetőséget is jeles munkáltató tulajdonságnak minősíti:

Kell, hogy (a vállalkozónak) meglegyen az a tehetsége, hogy *maga helyett másokat dolgoztasson*, akik (ha a vállalat keretei tágulnak); a főnök összetevékenységeinek *egyes alkotó* részeit *egymás* után, sematikus magukra vállalják. A vállalkozói funkcióknak *fokozatos különválasztása* a saját tevékenységétől és egy direktióra való áthárítása, mint ahogy ezt Alfred Krupp az évek során keresztül vitte, mint a funkciók különösen zseniális átvitelének példája gyanánt szerepel. (Archiv für Sozial-Wissenschaft etc. 909., idézve a Correspondenzblatt után.)

Egyben azonban elesik Szabó munkájának harmadik alap gondolata is: a zseniális technikai szervezői stb. tulajdonságokkal rendelkező nagyüzemű kapitalistákkal a munkásoknak nem is lesz alkalmuk megküzdeni, mert ezek már úgyszólván ma sem léteznek, és ha van is néhány még, azoknak a jelentősége egyenlő a nullával.

A nagyüzemek munkáltatóinak csak egy tulajdonságuk maradt meg a vállalkozói tulajdonságok közül, amit egyébként Szabó is kiemel: az, hogy másokat tudnak maguk helyett dolgoztatni, hogy *kijátszani tudják embertársaikat*. Gazdasági szerepüket már rég betöltötték: létjogosultságuk abban a pillanatban fog megszűnni, mielőtt a proletárság elég erővel rendelkezni, hogy politikai uralmukat megdöntse.

Egyébként Szabó munkája nagyon sok érdekes adatot tartalmaz, rendkívül élénken van megírva, egyes fejezete, mint „A munkástábor kibontakozása” és „Az ipari béke apostolai” valóságos mesterei rajzok. A munkát melegen ajánlhatjuk minden kritikus olvasónak.